

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฟัง
 - 1.1 ความหมายของการฟัง
 - 1.2 ความสำคัญของการฟัง
 - 1.3 ประเภทของการฟัง
 - 1.4 ลำดับขั้นของกระบวนการฟัง
 - 1.5 จุดมุ่งหมายในการฟัง
 - 1.6 ลักษณะการฟังที่ดี
 - 1.7 แนวคิดและข้อเสนอแนะในการสอนฟัง
 - 1.8 การฟังเพื่อจับใจความสำคัญ
 - 1.9 การฟังเพื่อความเข้าใจ
 - 1.10 ขั้นตอนการสร้างแบบฝึกการฟังเพื่อความเข้าใจ
2. เอกสารที่เกี่ยวกับแบบฝึก
 - 2.1 ความสำคัญของแบบฝึกต่อการเรียนภาษา
 - 2.2 ประโยชน์ของแบบฝึก
 - 2.3 ลักษณะของแบบฝึกที่ดี
 - 2.4 หลักการสร้างแบบฝึก
 - 2.5 จิตวิทยาเกี่ยวกับการสร้างแบบฝึก
 - 2.6 การนำความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยามาใช้ในการสอนภาษา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฟัง

1.1 ความหมายของการฟัง

วิจิตรา แสงพลสิทธิ์ และคณะ (2522, หน้า 1) ได้กล่าวถึงความหมายของการฟังว่า การฟังคือการได้ยินแล้วสามารถติดตามเรื่องราวของสิ่งที่ได้ยินจนสามารถเข้าใจ และจับใจความต่าง ๆ มาคิดได้อย่างดีว่าควรจะคล้อยตามหรือโต้แย้ง

ธิดา โมสิกรัตน์ (2526, หน้า 324) อธิบายความหมายของการฟังว่า การฟังเป็นกระบวนการที่มนุษย์ใช้สมรรถภาพของร่างกาย สมองและจิตใจเชื่อมโยงเสียงที่ได้ยินกับประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับความหมายของเสียงและตีความด้วยความคิดและความรู้สึก ตลอดจนจดจำสิ่งที่เห็นว่ามีประโยชน์หรือสิ่งที่เราชอบไว้

ฉัตรดา บุนนาค และคณะ (2529, หน้า 260) อธิบายความหมายของการฟังไว้ว่า การฟังมิได้มีความหมายเพียงได้ยินเท่านั้น แต่หมายถึง การได้ยินอย่างรู้เรื่องและเข้าใจความหมายของเสียงที่ได้ยินตรงตามจุดประสงค์ของผู้เปล่งเสียงนั้น

สนธิ ตั้งทวี (2529, หน้า 3) ให้ความหมายของการฟังไว้ว่า การที่เราได้ยินเสียงของถ้อยคำ พร้อมทั้งติดตามเรื่องราวที่ได้ยินจนเกิดความเข้าใจและสามารถจับใจความสำคัญได้ เพื่อไปพิจารณาไตร่ตรองในสิ่งที่ได้ยินและสามารถที่จะใช้วิจารณ์พิจารณาหาประโยชน์จากเรื่องที่ฟังนั้นด้วย

บันทึก พฤษะวัน (2533, หน้า 39) ให้ความหมายของการฟังไว้ว่า การฟังหมายถึง การได้ยินโดยมีความตั้งใจจะรับและเกิดความเข้าใจตามเจตนาที่อีกฝ่ายหนึ่งสื่อสาร

นภดล จันทรเพ็ญ (2535, หน้า 36) ให้ความหมายของการฟังว่า การฟัง หมายถึง การที่มนุษย์ได้ยินเรื่องราวโดยผ่านประสาทสัมผัสทางหู อาจจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ได้ ถ้าเรื่องราวที่ฟังเป็นเรื่องที่สื่อความหมายได้ และมนุษย์สามารถนำไปคิดหรือปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ก็กล่าวไว้ว่าเป็นกระบวนการฟังที่สมบูรณ์

จากความหมายของการฟังดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การฟังหมายถึงการได้ยินเรื่องราวต่าง ๆ สามารถรู้เรื่องราว เข้าใจและจับใจความสำคัญของเรื่องที่ฟังนั้นได้

1.2 ความสำคัญของการฟัง

การฟังเป็นทักษะที่ต้องใช้มากทักษะหนึ่งทั้งในการศึกษาและในชีวิตประจำวัน ดังที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ดังนี้

ยุพา สังศิริ (2523, หน้า 149) กล่าวถึงความสำคัญของการฟังว่า การฟังเป็นเรื่องจำเป็นในชีวิตมนุษย์เราเป็นอย่างยิ่ง เพราะมนุษย์ใช้เวลาในการฟังเป็น 3 เท่า ของการอ่าน และเป็น 5 เท่าของการเขียน และการฟังอย่างมีวิจารณ์ญาณหรือฟังอย่างสร้างสรรค์ เป็นสิ่งสำคัญที่ฟังปลูกฝังแก่ประชาชนในประเทศที่มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะคนที่ฟังเป็นจะสามารถคิดได้ตรงประเด็น คิดได้อย่างมีเหตุผล สามารถแยกแยะข้อดีข้อเสียได้ ทำให้รู้จักตัดสินใจเลือกหรือกระทำการใด ๆ อย่างมีเหตุผลและมีหลักเกณฑ์

วิจิตร อาวะกุล (2524, หน้า 71) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการฟังว่า การฟัง การคิด และการพูด มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องและก่อให้เกิดพฤติกรรมต่อเนื่อง ถ้าการฟังมีประสิทธิภาพ การคิดและการพูดก็ดีมีประสิทธิภาพด้วย และในวันหนึ่ง ๆ คนเราใช้เวลาในการเขียนร้อยละ 9 การอ่านร้อยละ 16 การพูดร้อยละ 30 การฟังร้อยละ 45

สมถวิล วิเศษสมบัติ (2525, หน้า 61) ให้ความสำคัญว่า การฟังเป็นทักษะการรับสารที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นการฟังมากยังทำให้เป็นผู้มีความรอบรู้ และการฝึกการฟังเป็นการฝึกมารยาทเพื่อการอยู่ร่วมกันได้ดีในสังคมอีกด้วย

พะอบ โปษะกฤษณะ (2526, หน้า 183) กล่าวถึงความสำคัญของการฟังว่า การฟังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญญา เกิดความรอบรู้ เฉลียวฉลาด ในสมัยโบราณเมื่อยังไม่มีการพิมพ์หนังสือ การพิมพ์เป็นจุดเริ่มต้นที่จะก่อให้เกิดปัญญา หัวใจนักปราชญ์ข้อแรกก็คือการฟัง

สนิท ตั้งทวี (2529, หน้า 59) กล่าวถึงความสำคัญของการฟังว่า การฟังเป็นทักษะทางภาษาที่สำคัญมากต่อการติดต่อสื่อสาร เพราะการฟังเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นส่วนสำคัญของการคิดและการพูด ผู้ที่มีความสามารถในการฟังย่อมช่วยให้การคิดและการพูดมีประสิทธิภาพตามไปด้วย

นพดล จันทรเพ็ญ (2535, หน้า 37) ได้แยกความสำคัญของการฟังเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. การฟังทำให้เป็นคนรอบรู้ เป็นการส่งเสริมปัญญา
2. ผู้ฟังมากจะได้แนวความคิดและความรู้ไปสัมพันธ์หรือไปใช้ในการพูด และเขียนได้อีกด้วย
3. ผู้รู้จักฟังจะเกิดความสุขในชีวิตประจำวัน

บราวน์ (Brown, 1984, pp.105-109) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะการฟังสรุปได้ว่า การฟังเป็นทักษะแรกที่เกิดตามธรรมชาติ และเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาความสามารถในทักษะอื่น คือ การพูด การอ่าน และการเขียน หมายความว่า บุคคลใดมีความสามารถในการฟังสูง ความสามารถในการทักษะอื่นจะสูงไปด้วย

สรุปได้ว่า การฟังเป็นทักษะแรกที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเข้าใจในการใช้ภาษา และเป็นรากฐานที่จะพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ในทักษะทางภาษาด้านอื่น ๆ เพื่อไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไป

1.3 ประเภทของการฟัง

วรรณพร ภิรมย์รัตน์ (2522, หน้า 8) กล่าวถึงชนิดของการฟังว่ามี 4 ประเภท คือ ฟังอย่างตั้งใจ การฟังแบบสันทนการ การฟังแบบวิเคราะห์ และการฟังในขณะที่ทำกิจกรรมอื่น

วิจิตรา แสงพลสิทธิ์ และคณะ (2522, หน้า 6) แยกประเภทของการฟังไว้ 3 ประการ คือ ฟังเพื่อรอบรู้ ฟังเพื่อซาบซึ้งในคุณค่า และฟังอย่างมีวิจารณ์ญาณ

สนธิ ตั้งทวี (2529, หน้า 63-64) แยกประเภทการฟังไว้ 3 ประเภท ดังนี้ คือ ฟังโดยผู้ฟังมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการฟัง ฟังโดยผู้ฟังไม่มีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการสื่อสาร และฟังผ่านอิเล็กทรอนิกส์

พัชพันธ์ ทองหยด (อ้างใน ศรีสมัย ศิริศิลป์, 2532 หน้า 14) ได้กล่าวถึงชนิดของการฟังไว้ 4 ประเภท คือ ฟังอย่างสนใจ ฟังอย่างสนใจและพินิจพิเคราะห์ ฟังอย่างนิยมชมชอบ และฟังอย่างมิได้ให้ความสนใจมากนัก

จากประเภทของการฟังดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทการฟังไว้หลายประเภท โดยแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ฟังเป็นสำคัญ ผู้ฟังอาจฟังเพื่อรับสารเพียงอย่างเดียว หรือเพื่อแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบสารนั้นก็ได้

1.4 ลำดับขั้นของกระบวนการฟัง

ระพีสมัย นาคทรพร และประภาศรี สีหอำไพ (2520, หน้า 9-10) ได้แบ่งการฟังเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นจำและเข้าใจ คือ เมื่อได้ฟังเรื่องแล้วสามารถจำได้และเข้าใจเรื่องที่ฟังนั้น
2. ขั้นจับใจความสำคัญ คือ แยกแยะข้อความที่ไม่สำคัญออกจากเรื่องที่ฟังได้
3. ขั้นประเมินผล คือ พิจารณา ใคร่ตรง ประเมินค่าสิ่งที่ได้ฟังนั้นว่าจริงน่าเชื่อถือ

มากน้อยเพียงใด

4. **ขั้นเก็บรวบรวม** คือ การนำความรู้ที่ได้จากการฟังนั้นรวบรวมจดจำไว้ ซึ่งต้องใช้สมาธิในการรับฟังมาก

5. **ขั้นสรุป** คือ สรุปความคิดรวบยอด และรายละเอียดที่สำคัญไว้

ธิดา โมสิกรัตน์ (2526, หน้า 325) ได้อธิบายถึงกระบวนการฟังไว้ว่ามีกระบวนการฟัง 6 ระดับ คือ

1. **ขั้นได้ยิน (Hearing)** เป็นขั้นตอนของการฟังซึ่งมนุษย์สามารถกระทำได้ง่ายโดยรับฟังเสียงได้แม้จะเป็นเรื่องที่ไม่เคยได้ยินมาก่อนก็รับฟังได้

2. **ขั้นแยก (Matching)** เป็นขั้นของการแยกเสียง แยกพยางค์ โดยใช้ความสามารถของผู้ฟัง จับเทียบ เข้าคู่ หรือเทียบเคียงเสียงที่ได้ยินว่าเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน

3. **ขั้นยอมรับ (Accepting)** เป็นขั้นลำดับต่อมาจากขั้นแยก ซึ่งผู้ฟังอาจยอมรับหรือปฏิเสธว่าข้อความที่ได้ยิน สื่อความหมายได้ในภาษา

4. **ขั้นตีความ (Interpreting)** เป็นขั้นที่ผู้ฟังแปลความหมายหรือตีความหมายของประโยคหรือสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง

5. **ขั้นเข้าใจ (Understanding)** เป็นขั้นการฟังซึ่งผู้ฟังสามารถเข้าใจความหมายของใจความสำคัญของผู้พูดได้อย่างถ่องแท้

6. **ขั้นเชื่อ (Believing)** เป็นขั้นที่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ฟังที่จะตัดสินใจว่า ประโยคหรือสิ่งที่ได้ยินมานั้นมีความจริงเพียงใด เชื่อถือได้อย่างไร และยอมรับได้หรือไม่

สนธิ ตั้งทวี (2529, หน้า 62) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นของการฟังไว้ดีกว่า การฟังแบ่งเป็นลำดับขั้นได้ 5 ขั้น คือ

1. การได้ยิน เป็นขั้นของการฟังที่มนุษย์สามารถทำได้ง่ายโดยรับฟังเสียงได้
2. การมุ่งความสนใจ เป็นการมุ่งความสนใจไปยังเสียงที่ได้ยินนั้น
3. การเข้าใจ เป็นการรู้จักภาษา หรือคุ้นเคยกับภาษาของผู้พูด
4. การตีความ เป็นการทำความเข้าใจกับความหมายของสาร
5. การตอบสนอง เมื่อผู้ฟังตีความได้แล้วก็จะสนองกลับ

นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการต่างประเทศที่ได้แบ่งลำดับชั้นของการฟังแตกต่างกันไป ดังนี้

Bloom (อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด, 2537, หน้า 21) ได้กล่าวถึงระดับความเข้าใจในการสอนทักษะต่าง ๆ โดยจำแนกพฤติกรรมออกเป็น 3 ข้อ คือ

1. การแปลความ เป็นความสามารถในการบอกความหมายตามนัยของเรื่องราว หรือ ปรากฏการณ์นั้น
2. การตีความ เป็นการถอดความจากหลาย ๆ ความหมายตามนัยของเรื่องราวหรือ ปรากฏการณ์นั้น ว่าจากการที่หลาย ๆ ส่วนในเรื่องราวหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง แสดงว่าเรื่องราวหรือปรากฏการณ์นั้นเป็นอย่างไร
3. การขยายความ เป็นการคาดคะเนหรือพยากรณ์ไปสู่กาลข้างหน้า (หรือถอยหลัง) โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่

วาลแลนท์ และคิสลิก (Valette and Disick, 1972, pp.141-142) แบ่งการฟังออกเป็น 5 ระดับ คือ

1. ระดับกลไก เป็นระดับที่ผู้เรียนได้ยินความแตกต่างระหว่างภาษา ไม่จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้ยิน
2. ระดับความรู้ เป็นระดับที่ผู้เรียนเข้าใจความหมายของคำหรือประโยคที่ได้ฟัง สามารถทำตามคำสั่งได้
3. ระดับถ่ายโอน เป็นระดับที่ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง และคำศัพท์ สามารถตอบคำถามได้ว่าถูกหรือผิด
4. ระดับสื่อสาร เป็นระดับที่ผู้เรียนเข้าใจคำสั่ง เข้าใจความหมายโดยทั่ว ๆ ไป ของข้อความที่มีคำศัพท์ซึ่งไม่คุ้นเคยหรือเป็นศัพท์ใหม่
5. ระดับวิพากษ์วิจารณ์ เป็นระดับที่ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ชนิดของข่าวสาร แยกแยะมาตรฐานของภาษา เข้าใจความหมายตรง และความหมายแฝงของข่าวสารที่ได้ยิน

จะเห็นได้ว่าลำดับชั้นของการฟัง มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะการฟัง แม้ว่าการศึกษาจะแบ่งระดับการฟังแตกต่างกันออกไป แต่จุดมุ่งหมายแรกของการฟังคือ ฟังให้ เข้าใจและจับใจความสำคัญได้

1.5 จุดมุ่งหมายในการฟัง

ประกาศรี สืออำไพ (2524, หน้า 316) อธิบายจุดมุ่งหมายของการฟังไว้ 11 ข้อ ดังนี้

1. ฟังเพื่อจับใจความสำคัญ รวบรวมข้อมูลไว้เป็นความรู้
2. ฟังเพื่อความเพลิดเพลินและส่งเสริมจินตนาการ
3. มีวิจารณ์ญาณ วิเคราะห์เรื่อง ทำให้เกิดความคิดนำไปใช้ทำประโยชน์ได้
4. มีมารยาทในการฟัง คือฟังอย่างสุภาพและตั้งใจ
5. ใช้สมรรถภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถตีความจนเกิดความเข้าใจ นำมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมแล้วจึงเกิดมีปฏิกิริยาตอบสนองได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ
6. ตอบคำถามหรือขยายความให้รายละเอียดสนับสนุนหรือโต้แย้งได้
7. สรุปมโนทัศน์ นำมาอภิปรายกันต่อไป
8. ศึกษารายละเอียด จดคำบรรยาย วิเคราะห์สาระ ข้อคิดเห็นและตัวอย่างประกอบกัน
9. สังเกตและวิจารณ์ศิลปะการพูด ตลอดจนการใช้ถ้อยคำภาษาสำนวนโวหาร
10. จดบันทึกรายละเอียดเท่าที่จะทำได้
11. ฟังเพื่อสังเกตการออกเสียง เช่น คำควบกล้ำ เป็นต้น

ทัศนีย์ สุขเมธี (2527, หน้า 12) กล่าวถึงความมุ่งหมายในการฟังไว้ว่าให้สามารถใช้ภาษาติดต่อทั้งรับฟังและถ่ายทอดความรู้สึกลึกซึ้งอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล

นราวัลย์ พูลพิพัฒน์ (2529, หน้า 78-79) ได้กล่าวจุดมุ่งหมายในการฟังไว้ 5 ข้อ คือ

1. ฟังเข้าใจเรื่อง เมื่อฟังแล้วสามารถเข้าใจความ จับประเด็นสำคัญแล้วถ่ายทอดให้คนอื่นฟังต่อไปได้
2. เพื่อจับประเด็นได้ เมื่อฟังแล้วสามารถจับประเด็นสำคัญที่สุด และประเด็นรอง ๆ ลงมาเรียบเรียงเป็นเรื่องรวบย่อ ๆ
3. เพื่อวิเคราะห์ได้ เมื่อฟังแล้วสามารถแยกแยะเนื้อความที่ได้ฟัง บอกได้ว่าอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ส่วนใดเป็นข้อเท็จจริง และส่วนใดเป็นข้อคิดเห็น

4. ดีความได้ เมื่อฟังแล้วสามารถบอกสารที่ผู้ส่งสารต้องการจะส่งมายังผู้รับสารได้
5. ประเมินค่าได้ เมื่อฟังแล้ว บอกได้ว่า ดีหรือไม่ เพราะเหตุใด

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร (2530, หน้า 183) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายในการฟัง 5 ประการ คือ

1. ฟังเพื่อจับใจความสำคัญ
2. ฟังจับใจความโดยละเอียด
3. เพื่อหาเหตุผลมาโต้แย้งหรือคัดค้าน
4. เพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง
5. เพื่อให้เกิดจินตนาการสร้างสรรค์

กระทรวงศึกษาธิการ (2532) ได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้วิชาภาษาไทยไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เกี่ยวกับการฟังว่า ให้จับใจความสำคัญ คำพูดหรืองานเขียนที่มีผู้อ่านให้ฟัง การสังเกตข้อความที่สำคัญรองลงไป การแยกข้อเท็จจริงจากความคิดเห็น

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของการฟังคือ ต้องฟังแล้วจับใจความสำคัญของเรื่องได้ จึงจะได้รับผลประโยชน์จากการฟังและพัฒนาไปสู่การฟังขั้นสูงขึ้นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 ลักษณะการฟังที่ดี

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และประภาศรี สีหอำไพ (2520, หน้า 15-16) ได้กล่าวถึงลักษณะการฟังที่ดี โดยสรุปได้ว่า การฟังนั้นต้องสามารถสรุปใจความสำคัญได้โดยติดตามฟังตั้งแต่ต้นจนจบ พร้อมทั้งวิเคราะห์ความคิดหลักและรายละเอียดที่เป็นองค์ประกอบได้ นอกจากนี้ยังสามารถจับประเด็นเรื่องได้ เข้าใจตัวอย่างได้แจ่มแจ้ง และตั้งจุดมุ่งหมายในการฟังเป็นการฟังอย่างสร้างสรรค์ โดยเชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกัน ซึ่งจะนำไปสู่การฟังอย่างมีวิจารณญาณ

วิจิตรา แสงพลสิทธิ์ (2522, หน้า 3) กล่าวว่าไว้ว่า ลักษณะการฟังที่ดีคือ ฟังด้วยความตั้งใจ ฟังเพื่อเก็บสาระสำคัญให้ได้ ฟังด้วยความคิดใช้เหตุผลไตร่ตรองและนำสิ่งที่รับฟังมาปรับให้เข้ากับชีวิตประจำวัน

ประเทิน มหาจันทร์ (2529, หน้า 30) กล่าวถึงลักษณะการฟังที่ดีไว้ดังนี้ มีความมุ่งหมายในการฟัง ฟังได้อย่างถูกต้อง แน่นนอน ฟังโดยใช้ความคิดพิจารณาว่า สิ่งที่เขาพูดมานั้นมีเหตุผลพอจะเชื่อถือได้หรือไม่ ฟังแล้วสามารถปฏิบัติตามที่เขาพูดได้ และฟังแล้วเห็นคุณค่าของสิ่งที่ฟังได้

สนธิ ตั้งทวี (2529, หน้า 60-61) กล่าวถึงลักษณะการฟังที่ดีไว้ว่า การฟังที่ดีต้องมีสมาธิในการฟัง มีความสนใจในเรื่องที่ฟัง ฟังด้วยความพยายามและตั้งใจฟังอย่างสำรวจโดยมารยาทอันดีงาม ต้องวางใจเป็นกลาง มีการตั้งจุดมุ่งหมายในการฟัง เมื่อฟังแล้วต้องจับประเด็นสำคัญให้ได้ นอกจากนี้ผู้ฟังยังต้องให้เกียรติผู้พูด และวิเคราะห์เจตนาของผู้พูดว่าผู้พูดมีเจตนาอย่างไร ไม่จับผิดผู้พูด

พัชพันธ์ ทองหยด (อ้างใน ศรีสมัย สิริศิลป์, 2532, หน้า 16) ได้กล่าวถึงการฟังที่ดีต้องมีลักษณะต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า การฟังที่ดีต้องมีสมาธิ มีความสามารถในการจับใจความสำคัญของเรื่อง และมีมารยาทในการฟังด้วย

บันลือ พฤษะวัน (2533, หน้า 41) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของการฟังไว้ สรุปได้ดังนี้ การฟังต้องมีสมาธิ มีความตั้งใจ สนใจ และได้ยินแจ่มชัด พยายามติดตามเรื่องราวที่ได้ยินแล้วลำดับเหตุการณ์ได้ถูกต้อง โดยอาศัยพื้นฐานประสบการณ์เดิมมาช่วยแปลใจความ เพื่อที่จะเข้าใจเรื่องราวสามารถจับใจความ ย่นย่อเรื่องราวได้ อาจเห็นคล้ายตามหรือได้แย้ง โดยสอดแทรกความคิดเห็นส่วนตัวและบันทึก รู้จักถามความคิดเห็น ตั้งข้อสังเกตเพื่อหาข้อยุติเรื่องที่ขัดแย้ง และรู้จักวิจารณ์ประเมินเรื่องราวที่ฟังทุกครั้ง

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า การฟังที่ดีนั้น ผู้ฟังจะต้องมีสมาธิ มีมารยาทและใช้ความคิดพิจารณาเรื่องที่ฟัง จับใจความสำคัญได้ เข้าใจเรื่องได้ พร้อมทั้งมีการวิจารณ์และประเมินผลหลังการฟัง

1.7 แนวคิดและข้อเสนอแนะในการสอนฟัง

บันลือ พฤษะวัน (2522, หน้า 51-52) ได้เสนอแนวคิดการสอนฟังให้มีประสิทธิภาพสรุปได้ดังนี้ ในการสอนครูควรแสดงความสนใจเด็กทุกคน เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขามีความสำคัญอยู่ในกลุ่มผู้ฟังด้วย และการสอนครูต้องเน้นให้เด็กได้ฝึกฝนอยู่อย่างสม่ำเสมอ มีการจัดห้องเรียนให้น่าเรียน เพื่อพัฒนาความพร้อมในการฟัง มีการจัดช่วงเวลาให้เหมาะสมกับช่วงความสนใจที่จะฟังสำหรับเด็ก และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ครูควรปฏิบัติก็คือ การติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองเด็ก เพื่อให้ทราบแนวทางการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน

สนม ครุฑเมือง (2523, หน้า 147) ได้กล่าวถึงแนวการสอนฟังพอสรุปได้ว่าการสอนฟังนั้นครูต้องเร้าให้นักเรียนอยากฟัง ซึ่งวิธีการที่จะทำให้นักเรียนสนใจอาจจะทำได้หลายวิธี เช่น ดิฉันป้ายประกาศ โฆษณา การตั้งหัวข้อเรื่องต้องเหมาะสมกับวัยของเด็ก ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักใช้ความคิดพิจารณาเรื่องที่ฟัง โดยอาจจะจัดในรูปแบบของการอภิปรายซักถาม ซึ่งเรื่องที่จะให้เด็กฟังควรเป็นเรื่องใกล้ตัวของเด็กเอง ไม่ใช่ให้เด็กฟังจากครูแต่เพียงผู้เดียว

สุภา บุตรนาค (2527, หน้า 57-58) เสนอวิธีการเกี่ยวกับการเลือกเนื้อหาและเรื่องที่จะเลือกมาให้ผู้เรียนฝึกทักษะการฟัง ควรจะน่าสนใจและมีความหมายต่อผู้เรียน คือผู้เรียนเต็มใจฝึกด้วยความสนุกสนานและมองเห็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

มยุรี อนันตมงคล (2536, หน้า 47) ให้ข้อคิดเห็นในการสอนฟังว่า การฝึกนักเรียนให้มีพัฒนาการด้านทักษะการฟัง ควรมีขั้นตอนและมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน และต้องให้นักเรียนได้ทราบวัตถุประสงค์ของการฝึกด้วย และหลังการฝึกแล้วนักเรียนจะต้องได้รับทราบผลของการฝึกโดยเร็ว เพื่อเป็นแรงกระตุ้นในการฝึกครั้งต่อไป

สาขัณห์ บุรณไทย (2537, หน้า 13-15) ได้เสนอแนวคิดในการสอนการฟัง สรุปได้ดังนี้

1. ช่วงเวลาแห่งความสนใจฟังของทุกคนเป็นช่วงเวลาสั้น ครูจะต้องยืดเวลาความสนใจที่จะฟังของนักเรียนให้สามารถทำอะไรได้นานขึ้น ฟังได้เนื้อหาสาระมากขึ้น
2. การฟังมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการจดจำของเด็ก
3. การใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งเร้าในการฟังเด็กจะตอบสนองได้ดี และสร้างความพึงพอใจในการเรียน
4. ใช้กิจกรรมที่สั้นและง่าย เรียงไปหาเรื่องที่ยาวและยากขึ้น
5. ฝึกฟังเพื่อสร้างความแม่นยำ ฝึกบ่อย ๆ จะมีทักษะและเกิดความแม่นยำในเนื้อหาบทเรียน สร้างสมาธิ สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง
6. การได้ฟังสิ่งที่มีความหมายต่อบทเรียน มีความหมายต่อการเรียนรู้ มีความหมายต่อชีวิต ทำให้บทเรียนน่าสนใจ สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้โดยตรง
7. เด็กบางคนถนัดในบางเรื่อง บางทักษะ ควรให้เด็กแข่งขันกับความก้าวหน้าของตนเองมากกว่าการแข่งขันกับเพื่อน การให้ทราบผลความก้าวหน้าของนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจูงใจของผู้เรียน
8. การมีสมุดบันทึกความก้าวหน้า ผลการทดสอบการฟังเป็นระยะ ๆ จะช่วยให้ครูคิดแผนการสอนได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

กรีน แฮรี่ และเพตตี วอลเตอร์ (Green Harry A. และ Petty Walter T., 1971, pp.168-169) เสนอว่า ในการสอนฟังนั้นครูควรชี้ให้นักเรียนเห็นประโยชน์และความสำคัญของการฟัง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาทักษะด้านการฟังเสมอ ๆ สำหรับแบบฝึกการฟังนั้น ครูควรใช้สถานการณ์ที่นักเรียนคุ้นเคยและในการสอนฟังทุกครั้งครูต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการสอน

คาเพล (Chappel, 1973, p.2) ให้ข้อเสนอแนะว่า ครูและผู้ใหญ่ควรสร้างตัวอย่างที่ดีในการฟัง โดยการเป็นผู้ฟังที่ดีและเน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการมีนิสัยเกี่ยวกับการเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย

ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นวิธีการที่จะช่วยให้การสอนฟังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หากครูผู้สอนให้ความสนใจและฝึกฝนทักษะการฟังให้กับนักเรียนอย่างจริงจัง โดยการสอนในแต่ละครั้งต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับการสอนฟัง และสอนให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์นั้น ๆ

1.8 การฟังเพื่อจับใจความสำคัญ

การฝึกหัดครู (2514, หน้า 92) กล่าวถึงความหมายและวิธีการจับใจความสำคัญในการฟังไว้ว่า การฟังเพื่อจับใจความสำคัญคือ การฟังเรื่องราวนั้น ๆ อย่างตั้งใจและสนใจให้เกิดความเข้าใจจนสามารถจับใจความที่สำคัญของเรื่องได้ตลอด ส่วนที่เรียกว่าเป็นใจความสำคัญของเรื่องนั้นก็คือเนื้อความตอนใดที่ทำให้เรื่องต่าง ๆ เกิดขึ้น ซึ่งถ้าขาดความตอนนั้นเสียแล้ว เรื่องอื่น ๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้

วิธีการในการจับใจความนั้น ยึดหลักดังต่อไปนี้คือ

1. ฟังเรื่องราวทั้งหมดให้เข้าใจ
2. จับใจความสำคัญทุก ๆ ตอนของเรื่องที่ได้ฟัง แล้วสรุปโดยการตั้งคำถามตัวเองสั้น ๆ ว่า เรื่องอะไร ใครทำ ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ทำไม

ประทีป วาทิกทินกร (2524, หน้า 83) กล่าวถึงการสอนฟังเพื่อจับใจความสำคัญว่า การฟังเพื่อจับใจความสำคัญจะทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวซึ่งเป็นพื้นฐานของความรู้ ความคิดและความบันเทิง การจับใจความสำคัญ อาจกระทำได้ดังนี้

1. ฟังเรื่องราวได้ตลอด
2. ตั้งคำถามและพยายามตอบคำถามที่ตั้งไว้ให้มากที่สุด
3. ขยายความในคำตอบออกไปเมื่อต้องการรายละเอียด

ศศิธร อินต๋น (2525 อ้างในกระทรวงศึกษาธิการ, 2526, หน้า 51) ได้เสนอขั้นตอนของวิธีหาข้อคิดและจับใจความสำคัญของเรื่องที่ฟังไว้ดังนี้

ขั้นแรก - ทำความเข้าใจกับเรื่องที่ฟังหรืออ่านอย่างแจ่มแจ้ง ขั้นนี้ต้องอาศัยทักษะของการจับใจความเนื้อเรื่องให้ได้ว่า ใคร ทำอะไร ทำไม ที่ไหน อย่างไร

ขั้นที่สอง - สรุปประเด็นสำคัญให้ได้ว่า เรื่องนี้ต้องการจะชี้หรือแสดงให้เห็นในเรื่องอะไร หรืออาจกล่าวได้ว่า ความคิดหลักคืออะไร

ขั้นที่สาม - เราคิดอย่างไรจากการที่ได้ฟังได้อ่าน ความคิดของเราคิดอย่างไร เห็นด้วย มีความขัดแย้งอย่างไร ซึ่งทั้งเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย นักเรียนควรมีเหตุผลที่จะคิดเช่นนั้น

ขั้นที่สี่ - จากการวิเคราะห์ความคิดนี้เอง กล่าวคือ เราคิดอย่างไรแล้วเราคิดอย่างไร เราก็สามารถสรุปเป็นข้อคิดได้ และข้อคิดที่สรุปได้ด้วยตนเองนี้ นักเรียนจะสามารถนำไปใช้ได้อย่างแท้จริง เพราะนักเรียนค้นพบด้วยตนเอง ไม่ลอกเลียนใคร ทั้งยังมีความคิดแตกฉานในเรื่องนั้น ๆ ต่อไป

ศรวิไล ดอกจันทร์ (2528, หน้า 196) กล่าวถึงการสอนฟังเพื่อเก็บใจความสำคัญไว้ดังนี้

1. สอนให้รู้จักวิธีเก็บใจความสำคัญ รู้จักที่จะเขียนสรุปสาระสำคัญที่ฟังได้
2. ฝึกการเก็บใจความสำคัญโดยให้ฟังเรื่องต่าง ๆ
3. ฝึกให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้รับจากการฟัง มาทำกิจกรรมตามความเหมาะสม

สุจิต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์พรหม (2536, หน้า 108-109) อธิบายถึงวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในการสอนเพื่อจับใจความสำคัญไว้ดังนี้

1. เมื่อได้ฟังข้อความแล้วสามารถตั้งชื่อเรื่อง และแสดงเหตุผลในการตั้งชื่อนั้น ๆ ได้
2. สามารถบ่งชี้ประโยคที่เป็นใจความสำคัญของเรื่องได้
3. ทำข้อสังเกตเรื่องที่ได้อ่าน
4. เมื่อฟังคำบรรยายของครู เพื่อน หรือวิทยากร แล้วสามารถจับใจความได้
5. สามารถตอบคำถามหลังจากที่ได้ฟังเรื่องแล้วได้

6. ทำแบบฝึกหัด หรือข้อทดสอบย่อย ๆ เพื่อแสดงความเข้าใจในเรื่องที่ได้ฟัง
7. สามารถเขียนสรุปข่าวที่ได้ฟังจากวิทยุหรือโทรทัศน์
8. สามารถบอกใจความสำคัญของเพลง หรือบทประพันธ์ร้อยกรองได้
9. สามารถทำรายงานหลังจากที่ได้ฟังวิทยากรบรรยาย อภิปราย และพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาได้
10. หลังจากที่ได้เรื่องหรือนิทานแล้ว แสดงบทบาทหรือแต่งเป็นบทละครสั้น ๆ เองได้

1.9 การฟังเพื่อความเข้าใจ

ในการสอนฟังเพื่อความเข้าใจนั้น ผู้สอนต้องให้คำชี้แนะและผู้เรียนต้องฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจนเกิดความชำนาญในการฟัง และสามารถฟังเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเข้าใจได้ถูกต้อง ดังนั้นจึงมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงทักษะที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจไว้ดังต่อไปนี้

ชวาล แพรัตกุล (2520, หน้า 134) ได้ให้ความหมายความเข้าใจว่าเป็นความสามารถในการผสม และขยายความรู้ความจำให้ไกลไปจากเดิม อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ

1. รู้ความหมาย และรายละเอียดย่อย ๆ ของเรื่องนั้นมาก่อนแล้ว
2. รู้ความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์ระหว่างชั้นความรู้ย่อย ๆ เหล่านั้น
3. สามารถอธิบายสิ่งเหล่านั้นได้ด้วยภาษาของตนเอง
4. เมื่อพบสิ่งอื่นใดที่สภาพทำนองเดียวกับที่เคยเรียนรู้มาแล้วก็สามารถอธิบายได้

ความเข้าใจสามารถแสดงออกได้ดังนี้

1. การแปลความ (Translation) คือสามารถแปลความหมายของสิ่งต่าง ๆ ได้ โดยแปลตามลักษณะและนัยของเรื่องราว ซึ่งเป็นความหมายที่ถูกต้อง และใช้ได้สำหรับเรื่องราวนั้น ๆ โดยเฉพาะ

2. การตีความ (Interpretation) คือสามารถจับความสัมพันธ์ระหว่างชิ้นส่วนย่อย ๆ ของเรื่องนั้น จนสามารถนำมากล่าวแบบนัยหนึ่งได้

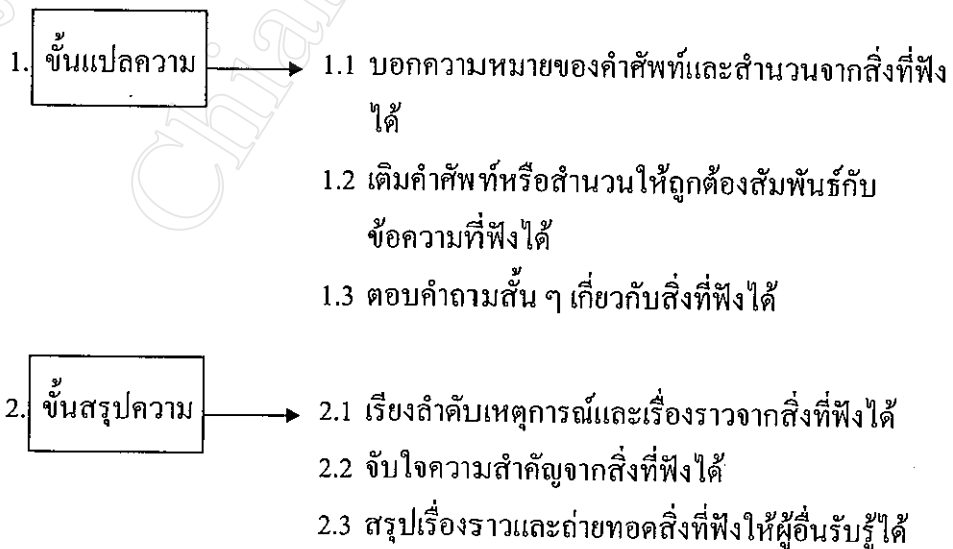
3. การขยายความ (Extrapolation) คือสามารถขยายความหมายและนัยของเรื่องนั้นให้กว้างไกลไปจากสภาพข้อเท็จจริงเดิมได้

สมบุญ ชิตพงศ์ (2527, หน้า 27) กล่าวว่า ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถทางด้านสมองในการคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในด้านการแปลความ ตีความ และขยายความในเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต

กล่าวโดยสรุป การสอนฟังเพื่อความเข้าใจจะต้องให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติการฟังเรื่องราวต่าง ๆ ตามขั้นตอนการแปลความ การตีความ การขยายความ และสรุปใจความสำคัญให้ได้

1.10 ขั้นตอนการสร้างแบบฝึกการฟังเพื่อความเข้าใจ

ขั้นตอนการสร้างแบบฝึก ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยลำดับขั้นตอนการฟังเพื่อความเข้าใจของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ และกำหนดเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอนฟังเพื่อความเข้าใจ ตามลำดับขั้นได้ 4 ขั้น ดังนี้

3. ขั้นขยายความ → 3.1 คาดคะเนเหตุการณ์จากสิ่งที่ฟังได้
3.2 เขียนรายละเอียดจากสิ่งที่ฟังได้
3.3 ตอบคำถามเกี่ยวกับรายละเอียดของสิ่งที่ฟังได้
4. ขั้นตีความ → 4.1 บอกจุดประสงค์หรือเจตนาของผู้ส่งสารจากสิ่งที่ฟังได้
4.2 แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากสิ่งที่ฟังได้
4.3 แปลความหมายของคำพูดหรือการกระทำจากสิ่งที่ฟังได้

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแบบฝึก

2.1 ความสำคัญของแบบฝึกต่อการเรียนภาษา

ทักษะในการฟัง เป็นทักษะทางภาษาที่ต้องอาศัยแบบฝึกและการกระทำกิจกรรมซ้ำ เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเพิ่มขึ้น ทั้งสามารถกระตุ้นให้ นักเรียนเกิดความสนใจ กิจกรรมต่าง ๆ ในแบบฝึกจะช่วยจูงใจให้ นักเรียนได้ทบทวนความรู้และฝึกฝนทักษะการฟังเพิ่มมากขึ้น

ยุพา ยัมพงษ์ (2522, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแบบฝึกไว้ว่า

... แบบฝึกเป็นส่วนเพิ่มเติมในการเรียนทักษะ เป็นอุปกรณ์การสอน ที่ช่วยลดภาระของครูได้มาก เพราะแบบฝึกหัดเป็นสิ่งที่ถูกจัดทำขึ้นอย่างมีระบบ ช่วยเสริมทักษะการใช้ภาษาให้ดีขึ้น แต่ต้องอาศัยความเอาใจใส่จากครูด้วย แบบฝึกช่วยในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลกับความสามารถของเด็ก จะทำให้เกิดผลดีทางจิตใจ ช่วยเสริมทักษะทางภาษาให้คงทนเพราะเด็กฝึกทำซ้ำ ๆ หลายครั้ง แบบฝึกยังใช้เป็นเครื่องวัดผลทางการเรียนหลังจบบทเรียนแล้ว ช่วยให้

ครูเห็นปัญหาของเด็กได้อย่างชัดเจน ทำให้ครูได้แก้ปัญหาของเด็กได้ทันทั่วทั้งที่ตัวเด็กก็สามารถเก็บแบบฝึกไว้ใช้เป็นเครื่องมือในการทบทวนความรู้ได้ นอกจากนี้แบบฝึกยังให้ครูและนักเรียนประหยัดเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่ายในการฝึกฝนแต่ละครั้ง...

ประสงค์ ราชณสุข (2532, หน้า 52) อธิบายไว้ว่า ภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ คำว่า “ทักษะ” หมายถึง ความชำนาญ คล่องแคล่ว รวดเร็ว และถูกต้อง ทักษะจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้ทำซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ ดังนั้นการสอนภาษาไทยเพื่อให้นักเรียนมีทักษะในการฟัง พูด อ่าน และเขียนได้นั้น ครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสทำซ้ำ ฝึกซ้ำอยู่เสมอ จนเกิดความชำนาญ สามารถฟัง พูด อ่านและเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็วและถูกต้อง เครื่องมือสำคัญที่ใช้ฝึกทักษะภาษาให้ได้ผลดี คือ “แบบฝึก” กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2525, หน้า 3) กล่าวว่า “แบบฝึกมีไว้ให้ผู้เรียนได้ฝึก ปฏิบัติเพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียน”

2.2 ประโยชน์ของแบบฝึก

รัชณี ศรีไพรวรรณ (2517, หน้า 189) กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกทางภาษาว่า

1. ทำให้เข้าใจบทเรียนดีขึ้น เพราะเป็นเครื่องมือทบทวนความรู้
2. ทำให้ครูทราบความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อบทเรียน
3. ฝึกให้เด็กมีความเชื่อมั่นและความสามารถประเมินผลงานของตนเองได้
4. ฝึกให้เด็กทำงาน มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายได้

กรีน และเพตตี้ (Green, Petty, 1971, pp.496-470) กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกสรุปได้ดังนี้

1. ใช้เสริมหนังสือแบบเรียน
2. ใช้แบ่งเบาภาระของครู เพราะแบบฝึกเป็นสื่อการสอนที่จัดทำขึ้นอย่างมีระเบียบ

3. เป็นเครื่องช่วยฝึกฝน และส่งเสริมทักษะการใช้ภาษาให้ดีขึ้น
4. ช่วยในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้นักเรียนประสบความสำเร็จตามความสามารถของตนเอง
5. ช่วยเสริมทักษะทางภาษาให้คงทน
6. เป็นเครื่องมือวัดผลการเรียนหลังจากจบบทเรียนแล้ว
7. ช่วยให้นักเรียนสามารถทบทวนได้ด้วยตนเอง
8. ช่วยให้ครูมองเห็นปัญหา ข้อบกพร่องและจุดอ่อนของนักเรียน ครูสามารถแก้ปัญหาได้ทันเวลาที่
9. ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสฝึกทักษะอย่างเต็มที่
10. ช่วยประหยัดเวลาและแรงงานของเด็ก

ศศิธร อินดุ่น (2535, หน้า 28) กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกไว้ว่า

1. ให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเอง ตามระดับความรู้ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน
2. ใช้ซ่อมเสริมนักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะด้าน
3. ใช้พัฒนาทักษะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2.3 ลักษณะของแบบฝึกที่ดี

นิตยา ฤทธิโยธี (2520, หน้า 1) กล่าวถึงลักษณะของแบบฝึกที่ดีว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. เกี่ยวข้องกับบทเรียนที่เรียนมาแล้ว
2. เหมาะกับระดับ วัย หรือความสามารถของเด็ก
3. มีคำชี้แจงสั้น ๆ ที่ทำให้เด็กเข้าใจวิธีทำได้ง่าย
4. ใช้เวลาเหมาะสม คือไม่ใช่เวลานานหรือซ้ำเกินควร
5. เป็นที่น่าสนใจและท้าทายให้แสดงความสามารถ

Barnett (อ้างใน วิไลลักษณ์ บุญประเสริฐ, 2531, หน้า 21) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับแบบฝึกที่ดีไว้ว่า

1. ควรมีข้อเสนอแนะการใช้
2. ควรมีคำหรือข้อความให้อย่างจำกัดและแบบให้ฝึกอย่างเสรี
3. คำสั่งหรือตัวอย่างไม่ควรยาวเกินไป และยากแก่การเข้าใจ
4. ถ้าต้องการให้ศึกษาด้วยตนเอง แบบฝึกนั้นควรมีหลายรูปแบบ และให้ความหมายแก่ผู้ฝึก
5. ควรใช้จิตวิทยาและกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน
6. ควรสร้างขึ้นเพื่อฝึกสิ่งที่จะสอน และเกี่ยวข้องกับนักเรียน
7. คำพูดหรือเนื้อหาควรเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่นักเรียนพบเห็นอยู่แล้ว
8. สิ่งที่ฝึกแต่ละครั้ง ควรเป็นบทฝึกสั้น ๆ และเข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อและที่สำคัญจะต้องช่วย และกระตุ้นให้เด็กสนใจอยากฝึก

ริเวอร์ (อ้างใน ศรีสมัย ศิริศิลป์, 2532, หน้า 20) กล่าวถึงลักษณะแบบฝึกไว้ดังนี้

1. แบบฝึกทุกเรื่อง ควรให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกมากพอก่อนที่จะเรียนต่อไป
2. การฝึกแต่ละครั้ง ควรฝึกเพียงแบบเดียว เรื่องเดียวเท่านั้น
3. ฝึกโครงสร้างใหม่กับสิ่งที่เรียนรู้แล้ว
4. สิ่งที่ให้ฝึกแต่ละครั้ง ควรเป็นบทฝึกสั้น ๆ
5. คำพูดหรือเนื้อหาในแบบฝึก ควรเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน
6. แบบฝึกควรให้นักเรียนได้ใช้ความคิดด้วย
7. แบบฝึกควรมีหลาย ๆ แบบ เพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย
8. การฝึก ควรฝึกในสิ่งที่นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.4 หลักการสร้างแบบฝึก

ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2514, หน้า 1-2) ได้กล่าวถึงการสร้างแบบฝึกไว้ว่า

1. ครูควรเตรียมแบบฝึกหัดอย่างรอบคอบว่า ต้องใช้แบบฝึกแบบใด ใช้อย่างไร และต้องพิจารณาว่า แบบฝึกหัดนั้นจะช่วยฝึกทักษะที่ต้องการจนถึงขั้นนำไปใช้ได้หรือไม่
2. ใช้แบบฝึกสั้น ๆ แต่หลายแบบ เพื่อฝึกทักษะเดียวกัน
3. ให้ฝึกทักษะในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน
4. ประเมินผลเพื่อดูว่า ผู้เรียนเกิดความชำนาญในทักษะนั้นเพียงใด

รัชณี ศรีไพรวรรณ (2517, หน้า 412-413) ได้กล่าวถึง หลักการจัดทำแบบฝึกทักษะทางภาษาว่า

1. ต้องให้สอดคล้องกับจิตวิทยาและพัฒนาการของเด็ก และลำดับขั้นของการเรียน เด็กแรกเรียนยังมีประสบการณ์น้อย แบบฝึกทักษะจะต้องอาศัยรูปภาพที่สวยงาม ชวนใจเด็ก และเป็นไปตามลำดับความยากง่าย เพื่อให้เด็กมีกำลังใจ
2. ให้มีจุดมุ่งหมายว่า มุ่งฝึกในด้านใดแล้วจัดเนื้อหาให้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ครูจะต้องจัดทำไว้ล่วงหน้าเสมอ
3. ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของเด็ก ถ้าสามารถแยกตามความสามารถและจัดทำแบบฝึกหัดเพื่อส่งเสริมเด็กแต่ละกลุ่มได้ก็ยิ่งดี
4. ใช้แบบฝึกที่มีคำชี้แจงง่าย ๆ สั้น ๆ เพื่อให้เด็กเข้าใจ ถ้าเด็กยังอ่านไม่ได้ ครูต้องชี้แจงด้วยคำพูดที่ใช้ภาษาง่าย ๆ ให้เด็กสามารถทำตามคำสั่งได้
5. แบบฝึก ต้องมีความถูกต้อง ครูต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วน อย่าให้มีข้อผิดพลาดได้
6. การให้เด็กทำแบบฝึกหัดแต่ละครั้ง ต้องให้เหมาะสมกับเวลา และความสนใจของเด็ก เด็กเล็ก ๆ ย่อมสนใจทำสิ่งใดอยู่ไม่ได้นาน
7. ควรมีแบบฝึกหลาย ๆ แบบ เพื่อให้เด็กเรียนรู้ได้กว้างขวาง และส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
8. กระดาษที่เด็กทำแบบฝึกหัด ต้องเหนียวและทนทานพอสมควร

ในการจัดทำแบบฝึกนั้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้จัดทำอาจพิจารณาจิตวิทยา และพัฒนาการของเด็ก เพื่อมาช่วยประกอบการกำหนดจุดมุ่งหมายให้ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ คำชี้แจงและในการฝึกควรใช้ภาษาง่าย ชัดเจน แบบฝึกแต่ละแบบควรมีหลาย ๆ กิจกรรม เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายในการฝึก

2.5 จิตวิทยาเกี่ยวกับการสร้างแบบฝึก

สุจิต เพียรชอบ (2530, หน้า 134) ได้กล่าวถึง การนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการสอนทักษะทางภาษา สรุปได้ว่า เพื่อเสริมให้นักเรียนได้มีความรู้ ทักษะและพัฒนาการทางภาษายิ่งขึ้น ครูควรสร้างบรรยากาศและสภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยนำหลักจิตวิทยาไปใช้ คือ แรงจูงใจ การฝึกหัด การเสริมแรงและกฎแห่งผลแล้ว ครูยังควรคำนึงถึงความพร้อม การเรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายและเป็นประโยชน์กับนักเรียน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

พรณี ช.เจนจิต (2528, หน้า 167-186) ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาการศึกษา ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสร้างบทเรียน และใช้ในการฝึกทักษะการฟัง สรุปได้ดังนี้

1. การจูงใจ คือ การจัดบทเรียนที่ตื้น่าสนใจ เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน มีการเรียงลำดับความยากง่ายไว้เหมาะสม จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัว อยากรู้ อยากเรียนมากขึ้น เป็นแรงจูงใจทำให้นักเรียนอยากทำอยากฝึกและเกิดการเรียนรู้
2. การฝึกหัด การเรียนรู้เกิดจากการฝึกหัด และความใกล้ชิดทำให้จำได้คงทน ดังนั้นจึงควรให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมซ้ำ ๆ จนเกิดทักษะ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง
3. การเสริมแรง การให้กำลังใจแก่นักเรียน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และรู้สึกประสบผลสำเร็จในงานที่ทำ นักเรียนก็จะมีแนวโน้มในการที่จะกระทำงานนั้น ๆ อีก
4. กฎแห่งผล บทเรียนที่สร้างควรมีแบบฝึกหัดที่นักเรียนทำได้พอสมควร และเฉลยให้นักเรียนได้ทราบผลทันทีที่ทำแบบฝึกหัดเสร็จ เพื่อช่วยให้นักเรียนทราบข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงแก้ไข

อนนกกุล กริแสง (2522, หน้า 77-78) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า

...สิ่งเร้าที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความตั้งใจนั้น ประการแรกคือ สิ่งเร้าที่มีค่าทางจิตวิทยา เช่น การใช้เสียงที่มีระดับแตกต่างกัน ประการที่สอง คือ สิ่งเร้าที่กระตุ้นอารมณ์ เช่น การฟังเรื่องที่ตื่นเต้น ประการที่สาม คือ สิ่งเร้าที่แตกต่างจากสิ่งอื่น เช่น การที่ครูหาวิธีการเรียกร้องความสนใจของนักเรียน และประการสุดท้าย คือ สิ่งเร้าที่มีลักษณะเป็นคำสั่งที่ใช้ถ้อยคำช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจ...

2.6 การนำความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยามาใช้ในการสอนภาษา

กรณีการ พวงเกษม (2535, หน้า 43-44) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้การสอนของครูและการเรียนของเด็กบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายอยู่ที่การวางแผนการสอนและการเลือกใช้วิธีสอนที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ นักการศึกษาเชื่อว่าหลักทางจิตวิทยาที่ครูควรนำมาใช้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มีดังนี้

1. ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ เมื่อบทเรียนสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจและสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวของผู้เรียน
2. ครูควรจะเริ่มสอนจากระดับความรู้ของนักเรียน
3. นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียน และวิธีการเรียนต่างกัน
4. กิจกรรมที่นักเรียนทำจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้
5. การฝึกซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จะทำให้ผู้เรียนเกิดความแม่นยำ และคล่องแคล่วในบทเรียนที่กำลังเรียนอยู่
6. ครูจะต้องจัดการฝึกให้ซ้ำกันเป็นช่วง ๆ ที่ห่างกันนานพอสมควร
7. แต่ละครั้งที่ผู้เรียนฝึกบทเรียน จะต้องรู้ว่าตนกำลังทำสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อจะได้เกิดความแน่ใจเมื่อทำพฤติกรรมนั้น ๆ ซ้ำ จะมีการเสริมแรงของพฤติกรรมเกิดเป็นนิสัยใหม่ขึ้น
8. ผู้เรียนจะต้องรู้ว่าบทเรียนที่ตนกำลังฝึกอยู่นั้นมีความหมายว่าอย่างไร

9. ในขณะที่ฝึก ผู้เรียนควรจะรู้ว่ามิกฤตเกณฑ์อันใด ที่จะยึดถือได้เพื่อตนจะได้สร้างพฤติกรรมใหม่ขึ้นอย่างถูกต้อง

10. การเรียนนั้นจะต้องนำไปใช้ได้จริง และสามารถสนองความต้องการของผู้เรียนได้

11. การถ่ายโยงความรู้มิได้เกิดขึ้นเป็นอัตโนมัติในทุกกรณี ครูจะต้องช่วยแนะหรือ

อธิบาย

12. บทเรียนที่ต่อเนื่องกันเป็นบ่อเกิดของความรู้

ในการเรียนการสอน ผู้สอนหรือครูต้องศึกษาจิตวิทยาเพื่อจะได้เข้าใจเด็กในวัยต่าง ๆ ตลอดจนเข้าใจบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กด้วย เพื่อจะได้จัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับความสนใจและความต้องการของเด็ก เด็กจะเรียนรู้ได้ดีถ้าเขาให้ความสนใจในสิ่งที่ครูนำมาสอน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นที นิยม (2527) ได้ทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการฟังของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพญาไท กรุงเทพมหานคร ที่เรียนโดยใช้แบบฝึกกับไม่ใช้แบบฝึก ผลการวิจัยปรากฏว่า หลังเรียน “ผลสัมฤทธิ์การฟังระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 แสดงว่า การเรียนทักษะการฟังวิชาภาษาไทยโดยใช้แบบฝึกจะทำให้ทักษะการฟังของนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น”

มะลิ มกรามณี (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างแบบฝึกทักษะการฟังอย่างมี วิจารณ์ฐานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง ผลการวิจัยปรากฏว่า “ความสามารถในการฟังอย่างมีวิจารณ์ฐานของนักเรียนหลังการใช้แบบฝึกทักษะการฟังสูงกว่า ก่อนการใช้แบบฝึก สรุปว่า การเรียนการสอนทักษะการฟังอย่างมีวิจารณ์ฐานโดยใช้แบบฝึก ประกอบทำให้นักเรียนมีความสามารถทางการฟังเพิ่มขึ้น”

วิไลลักษณ์ บุญประเสริฐ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการฟังภาษาไทยโดยใช้แถบบันทึกเสียงและไม่ใช้แถบบันทึกเสียงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยปรากฏว่า “ผลสัมฤทธิ์ทักษะการฟังของนักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้แถบบันทึกเสียงกับนักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยไม่ใช้แถบบันทึกเสียงไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่เรียนโดยใช้แถบบันทึกเสียงมีคะแนนความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นมากกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยไม่ใช้แถบบันทึกเสียง แสดงให้เห็นว่าการใช้แบบฝึกทักษะการฟังโดยใช้แถบบันทึกเสียงช่วยให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียน และมีการพัฒนาการทางด้านฟังเพิ่มขึ้น”

สุจิตรา ศรีนวล (2526) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างแบบฝึกเสริมทักษะการฟังภาษาไทยสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของนักเรียนโรงเรียนวัดเกษมสุริยัณนา อําเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยสร้างแบบฝึกและหาประสิทธิภาพของแบบฝึก ผลการวิจัยปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า การเรียนทักษะการฟังวิชาภาษาไทยโดยใช้แบบฝึกจะทำให้ทักษะการฟังของนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ปิยฉัตร ศรีนาค (2540) ได้ทำการค้นคว้าอิสระเรื่อง การสร้างแบบฝึกทักษะการฟังจับใจความสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า คะแนนเฉลี่ยในการทดสอบทักษะการฟังจับใจความที่ได้จากการทดสอบหลังการใช้แบบฝึกสูงกว่าการทดสอบก่อนการใช้แบบฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ปิยานุช สะอาดสุด (2540) ได้ทำการค้นคว้าอิสระเรื่อง การออกแบบแบบฝึกทักษะการฟังอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษาปรากฏว่า เมื่อนำไปหาประสิทธิภาพของแบบฝึกปรากฏว่ามีประสิทธิภาพ 73.46/74.49 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และผลสัมฤทธิ์ทางการฟังอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงว่า การฝึกทักษะการฟังโดยใช้แบบฝึกทำให้ทักษะการฟังของนักเรียนสูงขึ้น

งานวิจัยต่างประเทศ

คอลเว (Calway, 1963) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟังและการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟังและการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 เท่ากับ .55 และ .71 ตามลำดับ ซึ่งแสดงว่าการฟังมีความสัมพันธ์กับการอ่าน สิ่งสำคัญที่พบ คือ เพศไม่มีอิทธิพลต่อการฟัง และ Calway ใช้ Lorge-Thorndike Intelligence test วัดสติปัญญาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางการฟังและสติปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่ากับ .49 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่ากับ .57 แสดงว่าความสามารถทางการฟังมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา

รีเวส (Reeves, 1969) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการฟังและการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้ข้อสอบมาตรฐานจำนวน 247 คน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อย สำคัญระหว่างการฟังกับการอ่าน โดยเด็กที่มีความสามารถในการฟังสูง ปานกลาง ต่ำ จะมีความสามารถในการอ่านสูง ปานกลาง และต่ำไปด้วย และยังพบว่านักเรียนที่ทำแบบทดสอบการฟังโดยอ่านคำตอบแบบเลือกตอบไปด้วย ทำคะแนนจากแบบทดสอบได้ดีกว่านักเรียนที่ฟังอย่างเดียว

บาคเคอร์ (Barker, 1978) ได้ทำการศึกษาผลการสอนฟังที่มีตัวคะแนนทดสอบการฟัง โดยได้ทำการทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สามกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีการสอนฟังโดยตรง กลุ่มที่ 2 สอนฟังโดยผสมปนเปกับการสอนทักษะอื่นๆ กลุ่มสุดท้ายไม่มีการสอนฟังเลย ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนฟังโดยตรงและโดยทางอ้อม จะได้คะแนนทดสอบการฟังสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการสอนฟังอย่างมีนัยสำคัญ จากการตรวจสอบเอกสารและผลการวิจัยดังกล่าวมาแล้วอาจกล่าวได้ว่า ความสามารถทางภาษาในทักษะต่าง ๆ จะมีประสิทธิภาพขึ้นได้ถ้ามีการพัฒนาให้มีความสามารถทางทักษะการฟังให้เพียงพอเสียก่อน